

Temanotat Ukraina

Domstolene – korrupsjon og manglende uavhengighet

Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon (Landinfo) skal som faglig uavhengig enhet innhente og analysere informasjon om samfunnsforhold og menneskerettigheter i land som Utlendingsdirektoratet (UDI), Utlendingsnemnda (UNE) og Justis- og beredskapsdepartementet har behov for kunnskap om.

Landinfos rapporter og temanotater er basert på opplysninger fra både åpne og anonyme kilder. Opplysningene er innsamlet og behandlet i henhold til kildekritiske standarder.

Informasjonen som blir lagt fram i rapportene og temanotatene, kan ikke tas til inntekt for et bestemt syn på hva praksis bør være i utlendingsforvaltningens behandling av søknader. Landinfos rapporter og temanotater er heller ikke uttrykk for norske myndigheters syn på de forhold og land som omtales.

© Landinfo 2015

Materialet i denne publikasjonen er omfattet av åndsverklovens bestemmelser. Uten særskilt avtale med Landinfo er enhver eksemplarframstilling og tilgjengeliggjøring bare tillatt i den utstrekning det er hjemlet i lov.

Alle henvendelser om Landinfos rapporter kan rettes til:

Landinfo
Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon

Storgata 33 A

Postboks 8108 Dep

N-0032 Oslo

Tel: 23 30 94 70

E-post: landinfo@landinfo.no

www.landinfo.no

SUMMARY

Courts in Ukraine have been characterized by a high degree of corruption and strong dependence on the executive bodies. The population's confidence in the courts has also been very low. After the Majdan Revolution in February 2014, the country has adopted a series of new laws in an effort to improve the conditions. The main question is to what extent these laws are actually working.

Corruption is a crime, but many corrupt judges have avoided prosecutions. Influential politicians, wealthy business people and others have in turn been able to buy their freedom from prosecution or get for them a desired outcome of a case.

Among many new laws are the so-called lustration laws. Judges who are suspected of having abused their position or who are not wanted as judges by the new regime for various reasons are subject to scrutiny with the aim of possibly having to retire. The lustration laws have been met with criticism from some quarters.

SAMMENDRAG

Domstolene i Ukraina har vært preget av en høy grad av korrupsjon og sterk avhengighet av de utøvende organer. Tilliten til domstolene i befolkningen har da også vært svært lav. Etter Majdan-revolusjonen i februar 2014 har landet vedtatt en rekke nye lover i et forsøk på å bedre forholdene. Det store spørsmålet er i hvilken grad disse lovene faktisk virker.

Korrupsjon er straffbart, men mange korrupte dommere har i praksis sluppet straffeforfølgning. Innflytelsesrike politikere, rike forretningsfolk og andre har på sin side kunnet kjøpe seg fri fra straffeforfølgning eller få et for dem ønsket utfall av en sak.

Blant mange nye lover er det såkalte lustrasjonslover. Dommere som er mistenkt for å ha misbrukt sin stilling, eller som av det nye regimet av ulike grunner er uønsket som dommere, blir gjenstand for granskning med sikte på eventuelt å måtte fratre. Lustrasjonslovene har blitt møtt med kritikk fra enkelte hold.

INNHold

1. Innledning	5
2. Domstolene	5
2.1 Generelt om domstolene	5
2.2 Domstolsoppbygningen	6
2.3 Domstolsbehandling	7
2.3.1 Antall dommere	7
2.3.2 Ingen juryordning	7
2.3.3 Rett til forsvarer	7
2.3.4 Åpne rettssaker	7
2.3.5 Språk under forhandlingene	7
2.3.6 Antall frifinnelser	7
2.3.7 Påtalemyndigheten	8
2.4 Utnevning av dommere	8
2.5 Tillit til domstolene	9
3. Manglende uavhengighet	9
3.1 Politisk press	9
3.2 Ikke-politisk press	10
3.3 Hvor store er bestikkelsene?	10
4. Korrupsjon	10
4.1 Generelt om korrupsjon	10
4.2 Straffrihet for korrupsjon	11
5. Tiltak for å bedre forholdene	12
5.1 Anti-korrupsjonsarbeid	12
5.2 Lustrasjon	14
5.2.1 <i>Law On Restoring confidence in the judicial system of Ukraine (april 2014)</i>	14
5.2.2 <i>Law on the Purification of Government (oktober 2014)</i>	15
5.2.3 <i>Law on Ensuring the Right to a Fair Trial (februar 2015)</i>	15
5.2.4 <i>Kritikk mot ordningen (lustrasjonen)</i>	15
5.3 Ny lov om rettsvesenet	16
6. Referanser	17

1. INNLEDNING

Ukraina er en tidligere sovjetrepublikk som fikk sin uavhengighet i 1991. Utviklingen har til tider vært turbulent, og i februar 2014 fant den såkalte Majdan-revolusjonen sted. Regimet til den relativt russiskvennlige president Janukovitsj ble erstattet av et mer vestligorientert regime. Det nye regimet satte umiddelbart i gang arbeid med reformer på en rekke områder. 25. september 2014 presenterte den nye presidenten, Petro Porosjenko, sin *Strategy for the Sustainable Development of Ukraine – 2020*. Siktemålet er å kunne søke EU-medlemskap. Strategien ser for seg mer enn 60 lovmessige og institusjonelle reformer. De prioriterte områdene er korrupsjonsbekjempelse, desentralisering av makten, uavhengighet innen energisektoren og modernisering av rettsvesenet og forsvaret. 16. oktober 2014 utstedte presidenten et dekret som etablerte *Council for Judicial Reforms* i samsvar med strategiplanen (OHCHR 2014, s. 32).

I dette notatet ser vi nærmere på ulike sider ved rettsvesenet, det vil si domstolene, i Ukraina. I prinsippet er domstolene uavhengige, det framgår av konstitusjonen.¹ Men i praksis har det vært tette bånd mellom domstolene og de politiske organene. De politiske makthaverne har brukt, for ikke å si misbrukt, domstolene til egne formål.

Nær sagt alle kilder er samstemte om at det er en høy grad av korrupsjon blant dommerne. Korrupsjonen har vært så omfattende at den kan sies å være en del av det politiske og økonomiske systemet. Det er ikke mulig å forstå hvordan domstolene fungerer uten å ta i betraktning korrupsjonen som en del av systemet.

Det er et uttalt mål i arbeidet med å reformere domstolene å øke deres uavhengighet og å bekjempe korrupsjonen. Det store spørsmålet er imidlertid om det nye regimet har tilstrekkelig vilje og evne til å lykkes med dette. En rekke nye lover er allerede på plass. Men i hvilken grad disse fører til en faktisk endring, gjenstår å se.

Vi skal se nærmere på en rekke ulike sider ved domstolene, og deres nærmeste omgivelser.² I framstillingen bruker vi ikke sjeldent fortidsform, at noe «har vært». Dette er imidlertid ikke nødvendigvis uttrykk for at dette «noe» bare tilhører fortiden. Det kan ofte like gjerne være uttrykk for at det er en viss usikkerhet eller uklarhet i hvilken grad dette «noe» faktisk har endret seg.

I dette notatet har vi utelukkende brukt åpne kilder.

2. DOMSTOLENE

2.1 GENERELT OM DOMSTOLENE

Rettsvesenet har vært skjemet av politisk avhengighet og korrupsjon. Dette synes nær sagt alle kilder å være enige om (Popova 2014).³ Flere kilder framhever også at

---

¹ Paragraf seks i konstitusjonen sier at det skal være en tredeling av makten mellom det dømmende, lovgivende og utøvende organ (CCEJ 2015).

² Forholdene ved domstolene kan si noe om rettssikkerheten i Ukraina, men en rekke andre forhold, som vi ikke går nærmere inn på, kan også spille inn, som for eksempel politiets rolle, forholdene i varetekt og avhørsmetoder.

³ Vi kommer tilbake til disse forholdene i egne kapitler.

domstolene ofte har vært ineffektive (U.S. Department of State 2015, s. 10). Det har vært en alvorlig ressursmangel i rettsvesenet, og domstolene har som regel vært overbelastet. Rettssystemet har vært preget av et totalitært rettstenkende, da mange av dommerne ble utdannet under sovjettiden (Utrikesdepartementet 2012).

Europarådet (Hammarberg 2012) har analysert ulike sider ved rettsvesenet i Ukraina. Det har vært store og alvorlige mangler i måten systemet har fungert på, noe som utgjør en alvorlig trussel mot menneskerettighetene.⁴

Prinsippet om at alle er uskyldige inntil det motsatte er bevist, synes å være snudd på hodet i Ukraina. Politiet og aktoratet har behandlet mistenkte som om de var skyldige ved å sperre dem inne i lange perioder før rettssaken kommer opp (Byrne 2010b). Den svært høye graden av domfellelser bidrar også til å svekke tilliten til at prinsippet om uskyld blir håndhevet (U.S. Department of State 2015, s. 11).⁵

Det er ikke uvanlig at dommere har nektet å høre på bevis som kunne frifinne en person, mens den samme dommeren gjentatte ganger i løpet av saken konfererer nærmest privat med aktor (Byrne 2010b).

2.2 DOMSTOLSOPPBYGNINGEN

Det er domstoler på fire ulike nivåer. I tillegg kommer forfatningsdomstolen (Frishberg & Partners u.å.; Wikipedia 2014).

1. Domstoler i første instans

Dette er lokale domstoler i byer og distrikter. De alminnelige domstolene behandler saker med straffe- og sivil jurisdiksjon. De lokale spesialdomstolene behandler saker med kommersiell eller administrativ jurisdiksjon.

2. Anke-domstoler

Dette er domstoler som behandler ankesaker med straffe- og sivil jurisdiksjon på regionalt nivå. Den autonome republikken Krim og byene Kiev og Sevastopol utgjør egne enheter.⁶ Ankesaker med kommersiell eller administrativ jurisdiksjon behandles av egne spesialdomstoler.

3. Den øvre spesialdomstolen

Det er tre typer av slike spesialdomstoler

- Den øvre spesialdomstolen for sivile- og straffesaker
- Den øvre spesialdomstolen for administrative saker
- Den øvre spesialdomstolen for kommersielle saker

4. Høyesterett⁷

Høyesterett er den øverste domstolen innenfor generell jurisdiksjon.

---

⁴ Europarådet kommer med en rekke anbefalinger, blant andre at rollefordelingen mellom dommere og domstoler på ulike nivåer må gjøres klarere, skjvheten i forholdet mellom aktor og forsvarer må endres, rettsvesenet må bli mer åpent og gjennomiktig og arbeidet til dommerne i større grad må bli gjenstand for offentlig granskning og kontroll (Hammarberg 2012; Interfax-Ukraine 2012).

⁵ Se mer om andelen frifinnelser nedenfor.

⁶ I praksis er Krim og Sevastopol annektert av Russland, og det er russisk lovgivning som gjelder.

⁷ Høyesterett har nettsiden <http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsuen.nsf>.

Forfatningsdomstolen

Forfatningsdomstolen er en egen domstol som vurderer om lover og dekreter gitt av parlamentet og presidenten er i samsvar med konstitusjonen. Domstolen kommer også med kommentarer til bestemte normer i konstitusjonen og annen lovgivning. Dette framgår av en egen lov fra 1996, *The Law of Ukraine On the Constitutional Court of Ukraine* (Constitutional Court of Ukraine u.å.).⁸

Det er 18 dommere i forfatningsdomstolen. En tredjedel av dommerne utnevnes av presidenten, en tredjedel av parlamentet og en tredjedel av et dommerkollegium (Constitutional Court of Ukraine u.å.; Utrikesdepartementet 2012).

2.3 DOMSTOLSBEHANDLING

2.3.1 Antall dommere

Det er i alt ca. 9000 dommere i Ukraina (Forina 2015), mens en litt eldre kilde oppgir ca. 8000 dommere (Reuters 2012).

2.3.2 Ingen juryordning

Det er ikke noe juryssystem i Ukraina. Som oftest er det bare én eller to dommere i en sak, pluss eventuelle sakkyndige (Reuters 2012; U.S. Department of State 2015, s. 11).

2.3.3 Rett til forsvarer

En person som blir arrestert, har rett til en offentlig oppnevnt forsvarer. Utgiftene skal dekkes av staten dersom han ikke har midler. Staten kan imidlertid kreve utgiftene tilbake dersom den arresterte blir dømt. I praksis fungerer forsvarerordningen dårlig. Blant annet forekommer det at det gjennomføres avhør uten at forsvareren er til stede, eller at det ikke er oppnevnt forsvarer i det hele tatt (Utrikesdepartementet 2012).

2.3.4 Åpne rettssaker

Rettsakene er som hovedregel åpne for publikum. Men enkelte dommere har nektet mediene tilgang til rettssalen (U.S. Department of State 2015, s. 11).

2.3.5 Språk under forhandlingene

Rettsforhandlingene kan foregå på russisk dersom begge parter er enige om det. Det er også tillatt å bruke et annet minoritetsspråk dersom en av partene ikke behersker russisk eller ukrainsk. Dette framgår av en avgjørelse fra Forfatningsdomstolen (Interfax-Ukraine 2011b).

2.3.6 Antall frifinnelser

I 2012 ble 164 944 personer dømt i en straffesak, mens bare 275 ble frifunnet. Det tilsvarer en grad av frifinnelser på 0,17 prosent, det laveste tallet for frifinnelser på sju år. Maxim Shpachenko, visepresidenten i NGO-en *Journalism Research Agency*, hevder at frifinnelsesgraden tidligere var to-tre prosent, og at den internasjonalt ikke bruker å ligge under femten prosent (Zn.ua 2013; Ukrayinska Pravda 2013). En av

---

⁸ Loven som regulerer virksomheten, finnes her: <http://www.ccu.gov.ua/en/doccatalog/list?currDir=12118>.

årsakene til at det er så få frifinnelser, kan være at varetektstiden ofte er lang og at det brukes til dels harde midler for å få den mistenkte til å innrømme skyld (Byrne 2010b; Utrikesdepartementet 2012)⁹.

2.3.7 Påtalemyndigheten

Den europeiske kommisjonen for demokrati gjennom lovgivning (Veneziakommisjonen), et rådgivende organ under Europarådet, har ifølge Byrne (2010a) uttalt at påtalemyndigheten er en institusjon med svært stor makt. Dens makt har vært betraktelig større enn i demokratiske samfunn. Det har vært en ubalanse i maktforholdet mellom forsvarer og aktor (Hammarberg 2012). Samtidig påpeker Byrne (2010a) at riksadvokaten også har vært svært impotent i mange saker, og sikter til store saker med store økonomiske interesser. Det har igjen sammenheng med samrøret mellom oligarker og politikere.

Parlamentet vedtok 4. oktober 2014 *Law on the office of the Prosecutor General*, en lov som legger opp til en rekke endringer i påtalemyndighetenes rolle og funksjon. De skal få mindre innflytelse i sivile saker. Loven fjerner påtalemyndighetenes etterforskningsfunksjon, og retten til å arrestere og sette folk i varetekt før rettssak (U.S. Department of State 2015, s. 33; OHCHR 2014, s. 37).

Det er ca. 10 000 advokater i påtalemyndigheten i Ukraina (Byrne 2010a).

2.4 UTNEVNING AV DOMMERE

Presidenten utnevner dommere for en periode på fem år, etter råd fra High Council of Justice¹⁰ og High Judicial Qualifications Commission. Etter fem år kan parlamentet utnevne dem for livstid. Systemet har blitt kritisert for å skape et avhengighetsforhold mellom den dømmende og utøvende makten (Utrikesdepartementet 2012).

High Council of Justice og High Judicial Qualifications Commission er sentrale organer når det gjelder utnevning av dommere, deres videre karriere og iverksettelse av disiplinære tiltak overfor dommere. High Judicial Qualifications Commission innstiller kandidater, kommer med anbefalinger til High Council of Justice og følger opp eventuelle disiplinærtiltak mot dommere.

High Council of Justice har 20 medlemmer. Tre av medlemmene skal være henholdsvis lederen av Høyesterett, justisministeren og riksadvokaten. De 17 andre velges for en periode på seks år (Byrne 2010b).

Den danske juseksperten Mikael Lyngbo er blant dem som har hevdet at High Council of Justice har hatt en altfor stor makt når det gjelder utnevning, avskjedigelse og disiplinærreaksjoner overfor dommere (Reuters 2012).

Law On restoring confidence in the judicial system of Ukraine (april 2014) innebar blant annet at alle medlemmene av High Council of Justice og High Judicial Qualifications Commission skulle avsettes med umiddelbar virkning (Popova 2014). I en periode høsten 2014 fungerte derfor ikke disse organene (OHCHR 2014,

---

⁹ Politiets arbeid blir ofte målt etter hvor mange saker som fører til fellende dommer (Utrikesdepartementet 2012).

¹⁰ Nettstedet til Øverste justisrådet: <http://www.vru.gov.ua/en/>.

s. 35).¹¹ Høyesterett i plenum uttalte at denne kollektive avsettelsen av medlemmene fordi de hadde arbeidet under Majdan-revolusjonen og ikke frivillig hadde sagt opp, var et brudd på prinsippet om det individuelle ansvar (CCEJ 2015).

Også *Law on Ensuring the Right to a Fair Trial* (2015) berørte kontrollen med dommerne. Den nærmest nullstilte arbeidet til High Council of Justice. Rådet skal overvåke arbeidet til dommerne, og har fortsatt myndighet til å avskjedige dem. Men med den nye loven skal det være en regelmessig evaluering, og lista for disiplinære tilfeller det kan reageres mot og type sanksjoner, ble utvidet (Forina 2015).

2.5 TILLIT TIL DOMSTOLENE

Det er gjort flere undersøkelser som viser at befolkningens tillit til domstolene er lav. En undersøkelse gjort av Justisdepartementet i 2009, viste ifølge Byrne (2010a) at bare ti prosent av respondentene hadde tillit til domstolene. Mindre enn 30 prosent mente det fremdeles var mulig å få en rettferdig rettergang.

Det svenske utenriksdepartementet (Utrikesdepartementet 2012) henviser til en undersøkelse som viser at bare 17 prosent av befolkningen har tillit til domstolene, noe som er blant de laveste i verden. Domstolsvesenet er den institusjonen i Ukraina som har lavest tillit.

En undersøkelse gjort av Razunkov Centre (2013) viste at 60 prosent av respondentene ikke hadde tillit til domstolenes arbeid.

Flere rapporter slår enkelt fast at dommerne og domstolene mangler tillit i befolkningen (U.S. Department of State 2015, s. 10; Sushko & Prystayko 2014¹²).

3. MANGLENDE UAVHENGIGHET

3.1 POLITISK PRESS

Ifølge konstitusjonen skal domstolene være et uavhengig organ. Men i praksis har domstolene vært utsatt for politisk press. I visse saker synes utfallet av en rettssak å ha vært forutbestemt (U.S. Department of State 2014, s. 11). Europarådet (Hammarberg 2012, s. 2) framhever at dommerne ikke er beskyttet mot press utenfra, inkludert press fra politisk hold. Dommere har ofte kommet under press fra politikere om å treffe bestemte avgjørelser (Reuters 2012). Dette gjelder også på lokalt nivå (Utrikesdepartementet 2012).

Freedom House (Sushko & Prystayko 2014) påpeker at de utøvende organer har misbrukt domstolene. De politiske maktøverne har misbrukt domstolene og politiet for å fremme sine egne politiske mål. Så sent som under Majdan-revolusjonen ble aktivister fengslet med falske eller fabrikkerte anklager mot seg.

Utrikesdepartementet (2012) framhever at det har vært flere politisk motiverte retterganger. Da Viktor Janukovitsj kom tilbake til presidentmakten i 2010 ble det reist tiltale mot 13 medlemmer av den foregående regjeringen. To av de mest kjente

---

¹¹ Jf. kapittelet om lustrasjon.

¹² Dette er rapporten til Freedom House.

tilfellene er straffeforfølgningen mot tidligere statsminister Julija Tymosjenko og tidligere innenriksminister Yuriy Lutsenko (Landguiden u.å.).¹³

De politiske makthaverne har ofte vært tilbakeholdne med å fengsle politiske opposenter. Det skyldes frykt for gjengjeldelse dersom opposisjonen skulle komme i posisjon. Men ofte har regulære straffesaker, for eksempel om økonomiske forhold, blitt reist, nærmest for å vise hvem som er i posisjon (Byrne 2010a).

Freedom House (Sushko & Prystayko 2014) vurderer det rettslige rammeverket og uavhengigheten, og gir Ukraina 6 på en skala fra 1 til 7, der 7 er minst uavhengig. Rettsvesenet mangler transparens og forblir udemokratisk og ureformert (Sushko & Prystayko 2014).

U.S. Department of State (2015, s. 11) hevder at dommere i 2014 fortsatte å klage over en forverring i uavhengigheten mellom de ulike maktorganene. Noen dommere uttalte at høytstående politikere hadde presset dem til å avsi dommer i deres favør.

3.2 IKKE-POLITISK PRESS

Det har ofte vært et samrøre mellom politiske og økonomiske interesser. Rike forretningsfolk har ofte politisk allierte, eller er selv politikere. Forretningsfolk har ofte lagt press på dommere. I praksis innebærer det at rike, velstående personer med kontakter og andre ressurser kan kjøpe seg et fordelaktig utfall av en sak. Det fører til en slags innebygd straffrihet for de privilegerte. Forskjellsbehandlingen omfatter ofte også de ressurssterkes barn. Denne favoriseringen går under navnet «mazhory» (Reuters 2012).

3.3 HVOR STORE ER BESTIKKELSENE?

Størrelsen på bestikkelsene vil kunne variere med sakens alvorlighetsgrad, type sak, betalingsevne, om saken er basert på falske anklager eller ikke, og annet (Byrne 2010b). Symuha & Shepel (2014) skriver at beløpene kan ligge på fra noen få til mange tusen dollar. I noen tilfeller utgjør bestikkelsene mer enn årslønna til dommeren. (Jf. kapittel 4 om korrupsjon.)

4. KORRUPSJON

4.1 GENERELT OM KORRUPSJON

Nær sagt alle kilder er samstemte om at det er en utbredt korrupsjon i Ukraina.

U.S. Department of State (2015, s. 32) skriver at det er omfattende korrupsjon i alle deler av det offentlige, selv om det var færre rapporterte tilfeller i 2014 enn de foregående årene. Det gjelder både den utøvende, lovgivende og dømmende makt. Korrupsjon gjør seg gjeldende på alle nivåer i det offentlige. Også i samfunnet ellers er det mye korrupsjon.

---

¹³ Tymosjenko ble i 2011 dømt til sju år i fengsel for maktmisbruk, mens Lutsenko i 2012 ble dømt til fire år i fengsel for maktmisbruk og underslag (Landguiden u.å.).

Utrikesdepartementet (2012) hevder at korrupsjonen er omfattende på en rekke områder, og trekker blant annet fram rettsvesenet, helsevesenet, utdanningssystemet og fengslene. Den omfattende korrupsjonen innenfor rettsvesenet gjør at det ofte er mulig å bestikke seg til straffrihet eller lavere straff, eller ellers oppnå et ønsket resultat.

Freedom House (Sushko & Prystayko 2014) hevder at korrupsjon har vært selve kjennetegnet på Ukrainas politiske, økonomiske og sosiale system. Det politiske og det juridiske systemet blir fremdeles betraktet som de mest korrupte delene av staten.

Den amerikanske juristen og filosofen Bohdan Vitvitsky (2011) hevder at den omfattende korrupsjonen er en del av systemet i Ukraina, det er ikke bare en rekke enkeltstående tilfeller.

En undersøkelse gjort av Ernst & Young i 2012 konkluderte med at Ukraina er blant de tre mest korrupte landene i verden (Tkachuk 2012).

Transparency International (2014) sin *Corruption Perceptions Index* for 2014 plasserer Ukraina på 142. plass over verdens minst korrupte land/territorier.¹⁴ I alt er det 175 land/territorier på lista. Med det rangeres landet som det mest korrupte i Europa, og på linje med land som Uganda og Bangladesh. Nivået er omtrent som de foregående årene, men en klar forverring siden 2006 da landet lå på 99. plass (Transparency International 2006). Ukraina fikk i 2014 26 poeng på en skala fra 0 til 100, der 0 er svært korrupt mens 100 er fritt for korrupsjon (Transparency International 2014).

I Transparency International (2013) sin *Global Corruption Barometer* ble folk bedt om å vurdere en rekke institusjoner med hensyn til korrupsjon. Korrupsjon er utbredt på nær sagt alle områder i samfunnet. Den som skåret høyest, var rettsvesenet, som 87 prosent av befolkningen mente var korrupt eller svært korrupt. I løpet av de siste 12 månedene hadde 21 prosent av respondentene eller én i vedkommendes husholdning betalt bestikkelser til rettsvesenet. Til sammenlikning hadde 49 prosent betalt til politiet.

Freedom House (Sushko & Prystayko 2014) gir Ukraina 6,25 på en skala fra 1 til 7, der 7 er mest korrupt.¹⁵ Korrupsjonen utgjør den største trusselen mot landets demokrati og suverenitet, ifølge Freedom House-rapporten *Nations in transit* (Sushko & Prystoyko 2013). Det har manglet politisk vilje til å gjøre noe med problemet, ifølge kilden.

4.2 STRAFFRIHET FOR KORRUPSJON

Korrupsjon er straffbart, men myndighetene har vært ineffektive når det gjelder å straffeforfølge noen for korrupsjon. Det er sjeldent at noen blir ilagt straff (U.S. Department of State 2013, s. 26).¹⁶ Politiet og dommerne er selv blant de korrupte.

---

¹⁴ Undersøkelsen måler i hvilken grad et lands offentlige sektor av befolkningen blir oppfattet å være korrupt.

¹⁵ Karakteren 6,25 reflekterer en konsensus mellom Freedom House, dens rådgivere og forfatterne av kapittelet om Ukraina i Freedom House sin rapport *Nations in Transit* 2014, Oleksandr Sushko og Olena Prystayko. Det framgår i innledningen til rapporten. Ukraina fikk for øvrig 6,00 i 2012 og i 2013, mens landet i perioden 2005–2011 lå stabilt på 5,75.

¹⁶ Påtalemyndigheten opplyser at i 2011 ble flere saker som gjaldt korrupsjon på lavere nivå straffeforfulgt og sendt til domstolene. Det dreide seg om saker mot 385 politibetjenter, 120 i skatteetaten, 86 i straffeanstalter, 36

Myndighetene blir ofte kritisert for å være selektive og drevet av politiske motiver i sin straffeforfølgning av korrupsjonsanklagede personer (U.S. Department of State 2013, s. 1).

Dommere har i likhet med presidenten og parlamentsmedlemmer immunitet mot straffeforfølgning. Denne kan imidlertid oppheves av parlamentet, selv om det har vært svært uvanlig (Utrikesdepartementet 2012). Ett eksempel fra nyere tid er da parlamentet 4. mars 2015 opphevet immuniteten til tre høyprofilerte dommere. I hvert fall to av dem har vært involvert i det som blir regnet for politisk motiverte saker, blant annet mot tidligere innenriksminister Yuriy Lutsenko (Coynash 2015a; Forina 2015).¹⁷ Enkelte var kritiske da den nyutnevnte riksadvokaten, Viktor Shokin, ba parlamentet heve immuniteten slik at han kunne straffeforfølge de tre. Lederen for Ukrainian Helsinki Human Rights Union, Arkady Buschenko, sa at dette hadde lite å gjøre med respekten for loven. Det var mer et forsøk på å konsolidere kontrollen over de gjenstående pro-Janukovitsj-dommerne. Buschenko ga uttrykk for at han ikke så noen forskjell på den nye og den gamle regjeringen. Den egentlige intensjonen er å få et rettsvesen kontrollert av det utøvende og lovgivende organ, hevdet han (Tucker 2015).

Dommere blir sjelden tatt på fersk gjerning for korrupsjon. Skulle de bli avslørt, vil etterforskningen ofte trekke i langdrag og renne ut i ingenting (Byrne 2010b).

Det hender av og til at en korrupt dommer blir arrestert. For eksempel ble en dommer 4. februar 2011 arrestert mens han mottok USD 1000. Dommeren hadde tilbudt seg å ikke dømme en person til fengselsstraff mot betaling. Det ble åpnet straffesak mot dommeren etter § 368 (bestikkelser) i straffeloven (Interfax-Ukraine 2011a).¹⁸

I april 2015 ga High Judicial Qualifications Commission seks dommere sparken, fem av dem på grunn av mistanke om korrupsjon. Den sjettede ble avskjediget for å ha holdt fredelige demonstranter fengslet under Majdan-revolusjonen vinteren 2014. Riksadvokaten opplyste at han tar sikte på å straffeforfølge de oppsagte på grunnlag av korrupsjon (RFE/RL 2015).

5. TILTAK FOR Å BEDRE FORHOLDENE

5.1 ANTI-KORRUPSJONSARBEID

Bekjempelse av korrupsjon har vært et uttalt mål i mange år, også i tiden før dagens regime kom til makten i februar 2014. Men den politiske viljen synes å ha vært liten.

Myndighetene har iverksatt såkalte anti-korrupsjons-kampanjer, blant annet i 2012. Imidlertid hevder Freedom House (som sitert i U.S. Department of State 2013, s. 27) at denne kampanjen manglet troverdighet. I juni 2011 trådte en ny anti-korrupsjonslov i kraft, og i kjølvannet av denne ble det samme år etablert en *National*

---

tollere, 18 innen påtalemyndigheten, 6 i sikkerhetstjenesten og 5 grensekontrollører. I denne oversikten er det altså ingen dommere (U.S. Department of State 2013, s. 28).

¹⁷ Lutsenko ble i februar 2012 dømt til fire år i fengsel for maktmisbruk, men ble løslatt i april 2013, etter å ha sonet mer enn to år.

¹⁸ Nyhetsartikkelen er utgitt fire dager etter arrestasjonen, og har ingen opplysninger om utfallet av straffesaken.

Anticorruption Committee, direkte underlagt presidenten. Men i løpet av 2012 ble det ikke avholdt et eneste møte i komiteen (Sushko & Prystoyko 2013).

En ny lov i 2010 bedret lønnsnivået for dommerne (Reuters 2012). I perioden 2011–2015 skulle månedslønnen for dommerne i de laveste rettsinstansene øke fra 2 000 til 5 000 UAH (Utrikesdepartementet 2012).

Et av kravene til Majdan-demonstrantene under revolusjonen var nettopp korrupsjonsbekjempelse. Det nye regimet har da også satt i verk en rekke tiltak med sikte på å avskaffe eller i hvert fall redusere korrupsjonen.

4. oktober 2014 vedtok parlamentet flere lover, ofte omtalt som en pakke av lover, som alle tar sikte på å bekjempe korrupsjonen og øke åpenheten i landet.¹⁹ Lovene ble utarbeidet i samarbeid med blant andre anti-korrupsjonsorganisasjoner som Transparency International (OHCHR 2014, s. 36; Anticorruption Action Centre 2014).

Inkludert i pakka var en egen lov for en treårig *National Anti-corruption Strategy* som definerer målene, politikken og virkemidlene i kampen mot korrupsjon fram til 2017 (OHCHR 2014, s. 36; Freedom House 2015).²⁰

Alle offentlige tjenestemenn ble med *Law on the Prevention of Corruption*, som ble vedtatt av parlamentet 14. oktober 2014 og er en del av lovpakka, pålagt å registrere sine inntekter og utgifter elektronisk i et eget register. Ifølge loven skal offentligheten ha tilgang til registeret, og det er straffbart å sende inn falske opplysninger, eller ikke sende inn i det hele tatt. Et eget organ, *National Agency on Prevention of Corruption*, ble opprettet 18. mars 2015. Dette organet skal drifte og overvåke registeret (OHCHR 2015b, s. 32; U.S. Department of State 2015, s. 33).

National Anti-Corruption Bureau er en spesialenhet for å bekjempe korrupsjon.²¹ Byrådet skal etterforske kriminalitet begått av høyere, offentlige embetsmenn, inkludert dommere og aktorer, der det er mistanke om beløp over UAH 600 000. Enheten skal kunne sende saker til retten via spesialtrente aktorer. 16. april 2015 ble Artem Sytnyk, en tidligere aktor, utnevnt til leder for dette organet. Det er planlagt at byrådet skal ha ca. 700 ansatte. Politiet og påtalemyndigheten skal fortsatt være ansvarlige for etterforskning av korrupsjonssaker som involverer tjenestemenn på lavere nivå og i saker der beløpet er under UAH 600 000, og det til tross for at de tidligere har hatt svært liten suksess (OHCHR 2015b, s. 32; OHCHR 2015a, s. 22; Zhuk 2015). OHCHR (2015a, s. 22) mener at opprettelsen av denne enheten er positiv. Imidlertid burde opprettelsen vært kombinert med andre nødvendige reformer, særlig av domstolene, som ifølge kilden mangler uavhengighet og integritet.

---

¹⁹ I tillegg til anti-korrupsjonspakka vedtok parlamentet samme dag *Law on the office of the Prosecutor General* (OHCHR 2014, s. 37). Loven legger opp til en rekke endringer i påtalemyndighetenes rolle og funksjon. Dessuten setter loven opp nye kriterier og standarder for påtalemyndighetenes arbeid med sikte på å redusere korrupsjonen og øke åpenheten (U.S. Department of State 2015, s. 33).

²⁰ Loven trådte i kraft 26. oktober 2014 (U.S. Department of State 2015, s. 32).

²¹ Loven, *Law on national anti-corruption bureau*, som etablerte byrådet, er en del av lovpakka, og trådte i kraft 25. januar 2015 (OHCHR 2015a, s. 22).

National Council on Anti-Corruption Policy ble opprettet gjennom et dekret 14. oktober 2014.²² Dette organet skal analysere situasjonen med hensyn til korrupsjonen i Ukraina. Det skal koordinere og overvåke det statlige anti-korrupsjonsarbeidet, herunder anti-korrupsjonsstrategien og landets internasjonale anti-korrupsjonsforpliktelser. Organet skal bestå av 17 medlemmer, hvorav ni skal være fra det sivile samfunnet. Det er administrativt underlagt presidenten, men er ment å skulle være et uavhengig organ (OHCHR 2014, s. 37; Freedom House 2015).

OHCHR (2014, s. 36) mener at lovpakka gir muligheter for en forbedring av Ukrainas evne til å bekjempe korrupsjonen, med større grad av åpenhet og innslag av sivil kontroll, og nye instrumenter for identifisering og etterforskning. Men alle nyordningene er likevel ikke noe universalmiddel, ifølge OHCHR. Det nye rammeverket må følges opp av en genuin politisk vilje til å bekjempe korrupsjonen. Videre er det ikke minst viktig hvordan domstolene kommer til å forholde seg, de har tidligere manglet både uavhengighet og integritet. Kampen mot korrupsjon vil også være avhengig av endringer på en rekke andre områder, som for eksempel organiseringen av offentlige tjenester.

5.2 LUSTRASJON²³

Under Majdan-revolusjonen som førte til Janukovitsj-regimets fall i februar 2014, kom det krav om at ikke bare presidenten og hans innerste krets men også en rekke andre innflytelsesrike personer i sentrale, offentlige stillinger, måtte fjernes. Personer som hadde gjort seg skyldig i maktmisbruk, korrupsjon og menneskerettighetsbrudd, måtte avsettes.

Etter revolusjonen ble det vedtatt en såkalt lustrasjonslovgivning. Vi skal se nærmere på de mest sentrale lovene.

5.2.1 Law On Restoring confidence in the judicial system of Ukraine (april 2014)

En av de første gruppene det ble satt fokus på, var dommerne. Med loven *On restoring confidence in the judicial system* ble det lagt et grunnlag for en kritisk gjennomgang av dommerne (Ukrayinska Pravda 2014). En rekke forhold kunne føre til granskning av en dommer og eventuelt avskjedigelse. Dette inkluderer blant annet dersom en dommer hadde avsagt en dom som begrenset møter, demonstrasjoner og marsjer under Majdan-revolusjonen²⁴ (Human Rights Watch 2014). Men etter at granskningen var gjennomført, var 80 prosent av dommerne fremdeles i sine jobber (U.S. Department of State 2015, s. 10).

Den nye loven om tillit etablerte også en kommisjon som skulle undersøke klager på dommere. Fram til desember 2014 hadde kommisjonen mottatt 541 klager, og

---

²² Dette organet erstattet *National Anti-Corruption Committee* som ble etablert av Janukovitsj i 2010, men som aldri kom i drift.

²³ OHCHR (2014, s. 33) forklarer «lustration» slik: *Lustration (from Latin lustration - 'purification by sacrifice') is an evaluation and examination process used in order to eliminate abusive and corruptive officials through due procedure. To define lustration very broadly, it is a measure barring officials of a former regime from positions of public influence in a country after a change of government.*

²⁴ Loven opererer med perioden 21. november 2013 – 21. februar 2014 som tiden for Majdan-revolusjonen.

etterforsket 82 av dem. I september 2014 kom kommisjonens første avgjørelse som sa at seks dommere hadde brutt dommereden (U.S. Department of State 2015, s. 11).

5.2.2 Law on the Purification of Government (oktober 2014)

16. oktober 2014 trådte enda en, og denne gang mer omfattende, lustrasjonslov i kraft. Siktemålet var igjen å fjerne korrupte offentlige tjenestemenn som var en del av eller hadde støttet Janukovitsj-regimet, og som det ble sagt kunne stå i veien for reformer.

En rekke yrkesgrupper i det offentlige, på statlig og lokalt nivå, inkludert i rettsvesenet, er omfattet av loven.²⁵ Personer som har gjennomført eller bidratt til tiltak som har ført til maktmisbruk under president Janukovitsj sitt regime, undergravet den nasjonale sikkerheten eller brutt menneskerettigheter og friheter, skal evalueres med sikte på å fjernes i en periode på fem eller ti år.²⁶ Også personer som ikke kan dokumentere at deres formue er tjent på ærlig vis, kan miste jobben (OHCHR 2014, s. 33; Arzinger 2014).²⁷

5.2.3 Law on Ensuring the Right to a Fair Trial (februar 2015)

Loven om rettferdig rettergang er en omfattende lov med et sterkt innslag av lustrasjon da alle dommere ifølge loven skal gjennom en komplett fornyet godkjenningprosedyre, der de må bestå en kvalifikasjons-eksamen for å kunne fortsette i jobben (OHCHR 2015, s. 22).²⁸

5.2.4 Kritikk mot ordningen (lustrasjonen)

Per 12. februar 2015 hadde 395 høytstående embetsmenn på statlig nivå mistet jobben. Over 200 av sakene ble imidlertid anket inn for domstolene (OHCHR 2015, s. 22).

Etter hvert ble ordningen møtt med kritikk fra ulike hold. Noen framhevet at ordningen brukes vilkårlig. Andre hevdet at det ikke finnes noe organ for en effektiv overvåking av praktiseringen (Freedom House 2015).

Human Rights Watch (2014) uttalte seg kritisk om loven fra april 2014. Loven er altfor bred, skjemet av en politisk slagside og bryter med prinsippene om rettsvesenets uavhengighet, uttalte organisasjonen. Loven fører til det motsatte av det den var tenkt til, som var å gjenoppbygge tillit. Granskningen skal gjøres av en egen lustrasjons-komité, der Høyesterett, parlamentet og regjeringens kommisjon for anti-korrupsjon skal velge ut fem medlemmer hver. Kilden mener at dette innebærer en politisering av komiteen.

Veneziakommisjonen har kommet med flere innvendinger mot lovgivningen, blant annet at utestengningen er for lang (fem/ti år), at man får kollektiv skyld ved å tilhøre

---

²⁵ Bare på statlig nivå er det flere hundre posisjoner som er omfattet av loven.

²⁶ For de fleste grupper ble det satt en grense på ti år, mens det for blant andre ulike kategorier av dommere ble satt en grense på fem år, hvor altså personen ikke kunne inneha embetet eller stillingen (OHCHR 2014, s. 34).

²⁷ De som er omhandlet av loven, må ha jobbet minst ett år i perioden 25. februar 2010 – 22. februar 2014, altså mens Janukovitsj satt ved makten (OHCHR 2014, s. 33).

²⁸ Se mer om loven under 5.3.

en bestemt gruppe, og at det er en mangel på rettssikkerhetsgarantier (OHCHR 2015, s. 22).

Også Coynash (2014) er kritisk til flere sider av lustrasjonslovene. Det er all grunn til å stille spørsmål ved om lovgivningen er i samsvar med konstitusjonen, ifølge kilden. Høyesterett har da også bedt Forfatningsdomstolen foreta en vurdering av dette spørsmålet. Men, påpeker Kharkiv Human Rights Protection Group, det er også et problem at Forfatningsdomstolens troverdighet forsvant i Janukovitsj-epoken.

12. februar 2015 ble det etablert en arbeidsgruppe med sikte på å endre *Law on the Purification of Government* (oktober 2014) (OHCHR 2015, s. 22).

5.3 NY LOV OM RETTSVESENET

Law on Ensuring the Right to a Fair Trial ble vedtatt 12. februar 2015 og trådte i kraft 28. mars 2015. Loven som tar sikte på å øke uavhengigheten og profesjonaliteten til dommerne, gjør endringer i en rekke andre lover, blant dem *Law on the Judicial System and the Status of Judges*, *Law on the High Council of Justice* og *Law on the Code on Administrative Offences*. Høyesterett fikk økt makt, og grunnlaget for disiplinærtiltak mot dommere ble utvidet, for å nevne to av endringene. Loven om rettførdig rettergang innebærer, som vi har sett, også en lustrasjon da alle dommere skal gjennom en komplett ny test, der de må bestå en kvalifikasjons-eksamen (Coynash 2015b; OHCHR 2015a, s. 22; OHCHR 2015b, s. 29). Kharkiv Human Rights Protection Group (Coynash 2014; 2015b) henviser blant annet til Reanimation Package of Reforms²⁹ som mener at loven er et stort framskritt i forhold til den forrige loven fra 2010.³⁰ Men på mange områder vil dommerne fremdeles være avhengige av politikerne, og de stiller spørsmålet om dommerne fremdeles er presidentens dommere.

Med den nye loven blir det adgang til å filme rettsprosessen, uten en spesiell tillatelse fra retten. Dette vil øke graden av transparens, noe OSSE framhever som positivt (Forina 2015).

Presidenten beholder sin rett til å oppløse og reorganisere domstoler, og også retten til å utnevne dommere. Dette kan innebære en fortsatt politisk innflytelse over domstolene, ifølge OSSE (som gjengitt av Forina 2015).

---

²⁹ Ideen til *The Reanimation Package of Reforms* oppsto under Majdan-revolusjonen i januar 2014. Den består blant annet av aktivister, eksperter og journalister som ønsker å bidra til gjennomføring av reformer i landet. Se: <https://www.youtube.com/watch?v=xuDUTlQeQuk>

³⁰ Loven fra 2010 sin fulle tittel er: *Law of Ukraine On the Judicial System and Status of Judges*. Den finnes her: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/en/2453-17>. Loven regulerte rettsvesenet og administrasjonen av den. Loven innebar den gang store endringer i rettsvesenet (CPLR u.å.).

6.REFERANSER

Skriftlige kilder

- Anticorruption Action Centre (2014, 14. oktober). *Parliament adopted number of anti-corruption bills*. Utgivelsessted: Anticorruption Action Centre. Tilgjengelig fra <http://antac.org.ua/en/2014/10/parliament-adopted-number-of-anti-corruption-bills-today/> [lastet ned 15. juni 2015]
- Arzinger (2014, 10. oktober). *The Law of Ukraine "On Purification of Government"*. Oslo: Norwegian – Ukrainian Chamber of Commerce. Tilgjengelig fra <http://nucc.no/the-law-of-ukraine-on-purification-of-government-by-arzinger/> [lastet ned 2. juli 2015]
- Byrne, P. (2010a, 25. mars). Prosecutors fail to solve biggest criminal cases. *Kyiv Post*. Tilgjengelig fra <http://www.kyivpost.com/content/business/prosecutors-fail-to-solve-biggest-criminal-cases-62548.html#> [lastet ned 26. mai 2015]
- Byrne, P. (2010b, 26. mars). Jackpot. *Kyiv Post*. Tilgjengelig fra <http://www.kyivpost.com/content/ukraine/jackpot-62564.html#> [lastet ned 26. mai 2015]
- CCEJ, dvs. Consultative Council of European Judges (2015, 31. januar). *Answers to the Questionnaire for the preparation of CCJE Opinion No. 18 (2015): "The independence of the judiciary and its relations with the other powers in a modern democratic state"*. Strasbourg: Council of Europe. Tilgjengelig fra http://www.coe.int/t/dghl/cooperation/ccje/textes/OP18_Ukraine.pdf [lastet ned 19. juni 2015]
- Constitutional Court of Ukraine (u.å.). *Constitutional Court of Ukraine*. Kiev: Constitutional Court of Ukraine. Tilgjengelig fra <http://www.ccu.gov.ua/en/> [lastet ned 4. juni 2015]
- Coynash, H. (2014, 20. november). *Lustration law to face Constitutional Court scrutiny*. Kharkiv: Kharkiv Human Rights Protection Group. Tilgjengelig fra <http://khpg.org/en/index.php?do=print&id=1416361390> [lastet ned 29. mai 2015]
- Coynash, H. (2015a, 5. mars). *Arrest allowed of 3 high-profile judges*. Kharkiv: Kharkiv Human Rights Protection Group. Tilgjengelig fra <http://khpg.org/en/index.php?do=print&id=1425478229> [lastet ned 29. mai 2015]
- Coynash, H. (2015b, 11. mars). *Still the President's Judges?* Kharkiv: Kharkiv Human Rights Protection Group. Tilgjengelig fra <http://khpg.org/en/index.php?do=print&id=1425387682> [lastet ned 29. mai 2015]
- CPLR, dvs. Centre for Political and Legal Reforms (u.å.). *Judiciary and justice reform in Ukraine*. Kiev: CPLR. Tilgjengelig fra <http://www.en.pravo.org.ua/index.php/judiciary> [lastet ned 5. juni 2015]
- Forina, A. (2015, 27. mars). Ukraine finally, slowly undertakes partial judicial reform. *Kyiv Post*. Tilgjengelig fra <http://www.kyivpost.com/content/business/ukraine-finally-slowly-undertakes-partial-judicial-reform-385217.html> [lastet ned 29. mai 2015]
- Frishberg & Partners (u.å.). *Ukrainian National Court System*. Kiev: Frishberg & Partners. Tilgjengelig fra <http://www.frishberg.com/index.php/en/the-ukrainian-national-court-system> [lastet ned 2. juli 2015]
- Freedom House (2015, 28. januar). *Freedom in the World*. Washington: Freedom House. Tilgjengelig fra <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2015/ukraine> [lastet ned 1. juni 2015]
- Hammarberg, T. (2012, 23. februar). *Administration of justice and protection of human rights in the justice system in Ukraine*. Strasbourg: Council of Europe. Tilgjengelig fra <https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=2075485&SecMode=1&DocId=1883332&Usage=2> [lastet ned 2. juni 2015]

- Human Rights Watch (2014, 9. april). *Ukraine: New Law Violates Judicial Independence*. Berlin: Human Rights Watch. Tilgjengelig fra <http://www.hrw.org/news/2014/04/09/ukraine-new-law-violates-judicial-independence> [lastet ned 8. juni 2015]
- Interfax-Ukraine (2011a, 8. februar). Kyiv district court judge arrested while taking bribe. *Kyiv Post*. Tilgjengelig fra <http://www.kyivpost.com/content/ukraine/kyiv-district-court-judge-arrested-while-taking-br-96634.html#> [lastet ned 26. mai 2015]
- Interfax-Ukraine (2011b, 15. desember). Constitutional Court rules Russian, other languages can be used in Ukrainian courts. *Kyiv Post*. Tilgjengelig fra <http://www.kyivpost.com/content/ukraine/constitutional-court-rules-russian-other-languages-118997.html> [lastet ned 4. juni 2015]
- Interfax-Ukraine (2012a, 23. februar). Council of Europe human rights commissioner: Ukraine's judicial system needs independence. *Kyiv Post*. Tilgjengelig fra <http://www.kyivpost.com/content/ukraine/council-of-europe-human-rights-commissioner-ukrain-123012.html#> [lastet ned 26. mai 2015]
- Landguiden (u.å.). *Ukraina: Politisk system*. Stockholm: Utrikespolitiska Institutet. Tilgjengelig fra <http://www.landguiden.se/Lander/Europa/Ukraina/Politisk-System> [Elektronisk abonnementsjeneste, lastet ned 2. juni 2015]
- OHCHR, dvs. Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights (2014, 15. november). *Report on the human rights situation in Ukraine*. Genève: OHCHR. Tilgjengelig fra http://www.ohchr.org/Documents/Countries/UA/OHCHR_seventh_reportUkraine20.11.14.pdf [lastet ned 28. mai 2015]
- OHCHR (2015a, 15. februar). *Report on the human rights situation in Ukraine 1 December 2014 to 15 February 2015*. Genève: OHCHR. Tilgjengelig fra <http://www.ohchr.org/Documents/Countries/UA/9thOHCHRreportUkraine.pdf> [lastet ned 28. mai 2015]
- OHCHR (2015b, 1. juni). *Report on the human rights situation in Ukraine 16 February to 15 May 2015*. Genève: OHCHR. Tilgjengelig fra <http://www.ohchr.org/Documents/Countries/UA/10thOHCHRreportUkraine.pdf> [lastet ned 9. juni 2015]
- Popova, M. (2014, 15. april). Ukraine's Legal Problems. Why Kiev's Plans to Purge the Judiciary Will Backfire. *Foreign Affairs. Council on Foreign Relations*. Tilgjengelig fra <https://www.foreignaffairs.com/articles/ukraine/2014-04-15/ukraines-legal-problems> [lastet ned 4. juni 2015]
- Razunkov Centre (2013, mars). *Чи підтримуєте ви діяльність суду в Україні? (динаміка, 2005-2013). [Har du tillit til domstolene i Ukraina (perioden 2005-2013)?]* Kiev: Razunkov Centre. Tilgjengelig fra http://www.razunkov.org.ua/ukr/poll.php?poll_id=169 [lastet ned 4. juni 2015]
- Reuters (2012b, 9. april). In Ukraine, scales of justice often imbalanced. *Kyiv Post*. Tilgjengelig fra <http://www.reuters.com/article/2012/04/09/us-ukraine-justice-idUSBRE83809L20120409> [lastet ned 26. mai 2015]
- RFE/RL (2015, 17. april). Ukrainian Judges Dismissed Over Corruption Allegations. *RFE/RL*. Tilgjengelig fra <http://www.rferl.org/content/ukraine-judges-fired-for-corruption/26963140.html> [lastet ned 2. juni 2015]
- Sushko, O. & Prystayko, O. (2013, 18. juni). *Nations in transit. Ukraine*. Washington D.C.: Freedom House. Tilgjengelig fra https://freedomhouse.org/report/nations-transit/2013/ukraine#.VZZz_TSUfd0 [lastet ned 2. juni 2015]
- Sushko, O. & Prystayko, O. (2014, 10. juni). *Nations in Transit 2014. Ukraine*. Washington D.C.: Freedom House. Tilgjengelig fra <https://freedomhouse.org/report/nations-transit/2014/ukraine> [lastet ned 22. april 2015]

- Symuha, A. & Shepel, T. (2014, 21. august). Злочинна організація суддів [Den kriminelle dommerstanden]. Ukrayinska Pravda [Українська правда]. Tilgjengelig fra <http://www.pravda.com.ua/articles/2014/08/21/7035201/> [lastet ned 26. mai 2015]
- Tkachuk, V. (2012, 11. september). People First: The latest in the watch on Ukrainian democracy. *Kyiv Post*. Tilgjengelig fra <http://www.kyivpost.com/opinion/op-ed/people-first-the-latest-in-the-watch-on-ukrainian-democracy-5-312797.html> [lastet ned 1. juni 2015]
- Transparency International (2006, 5. november). *Corruption Perceptions Index 2006*. Berlin: Transparency International. Tilgjengelig fra http://www.transparency.org/research/cpi/cpi_2006/0/ [lastet ned 1. juni 2015]
- Transparency International (2013). *Global Corruption Barometer*. Berlin: Transparency International. Tilgjengelig fra <http://www.transparency.org/gcb2013/country?country=ukraine> [lastet ned 1. juni 2015]
- Transparency International (2014, 3. desember). *Corruption Perceptions Index 2014*. Berlin: Transparency International. Tilgjengelig fra <http://www.transparency.org/whatwedo/publication/cpi2014> [lastet ned 1. juni 2015]
- Tucker, M. (2015, 12. februar). New prosecutor general seeks arrest of coalition enemies in the judiciary. *Kyiv Post*. Tilgjengelig fra <http://www.kyivpost.com/content/kyiv-post-plus/new-prosecutor-general-seeks-arrest-of-coalition-enemies-in-the-judiciary-380453.html#> [lastet ned 29. mai 2015]
- Ukrayinska Pravda [Українська правда] (2013, 8. mars). Українські суди майже не виносять виправдувальних вироків [Ukrainske domstoler tolererer nesten ikke frifinnelser] Ukrayinska Pravda. Tilgjengelig fra <http://www.pravda.com.ua/news/2013/03/8/6985181/> [lastet ned 26. mai 2015]
- Ukrayinska Pravda [Українська правда] (2014, 8. april). Парламент прийняв закон про лострацію суддів. [Parlamentet vedtok en lov om lustrasjon]. Ukrayinska Pravda. Tilgjengelig fra <http://www.pravda.com.ua/news/2014/04/8/7021790/> [lastet ned 2. juni 2015]
- U.S. Department of State (2013, 19. april). *2012 Human Rights Report: Ukraine*. Washington, D.C.: U.S. Department of State. Tilgjengelig fra <http://www.state.gov/documents/organization/204561.pdf> [lastet ned 29. juni 2015]
- U.S. Department of State (2014, 27. februar). *2013 Country Reports on Human Rights Practices: Ukraine*. Washington, D.C.: U.S. Department of State. Tilgjengelig fra <http://www.state.gov/documents/organization/220554.pdf> [lastet ned 18. mai 2015]
- U.S. Department of State (2015, 25. juni). *2014 Country Reports on Human Rights Practices: Ukraine*. Washington, D.C.: U.S. Department of State. Tilgjengelig fra <http://www.state.gov/documents/organization/236800.pdf> [lastet ned 29. juni 2015]
- Utrikesdepartementet (2012, 30. juni). *Mänskliga rättigheter i Ukraina 2011*. Stockholm: Utrikesdepartementet. Tilgjengelig fra <http://www.manskligarattigheter.se/sv/manskliga-rattigheter-i-varlden/ud-s-rapporter-om-manskliga-rattigheter/europa-och-centralasien?c=Ukraina> [lastet ned 2. juli 2015]
- Vitvitsky, B. (2011). *Corruption, Rule of Law, and Ukraine. Open Ukraine: Changing Course Towards a European Future*. Washington D.C: Center for Transatlantic Relations, 41-65. Tilgjengelig fra http://www.taraskuzio.net/books4_files/Open_Ukraine.pdf [lastet ned 2. juli 2015]
- Wikipedia. *Judiciary of Ukraine* (sist endret 18. oktober 2014). Tilgjengelig fra https://en.wikipedia.org/wiki/Judicial_system_of_Ukraine [lastet ned 2. juli 2015]
- Zhuk, A. (2015, 14. mai). Nation's first Anti-Corruption Bureau chief starts his work. *Kyiv Post*. Tilgjengelig fra <http://www.kyivpost.com/content/ukraine/nations-first-anti-corruption-bureau-chief-starts-his-work-388602.html> [lastet ned 29. mai 2015]

- Zn.ua (2013, 8. mars). Украинские суды за 2012 год вынесли 0,17% оправдательных приговоров [0,17 % frifinnelser ved ukrainske domstoler i 2012]. Tilgjengelig fra <http://zn.ua/UKRAINE/ukrainskie-sudy-za-2012-god-vynesli-menee-0-17-opravdatelnyh-prigovorov-118265.html> [lastet ned 29. mai 2015]